

Via Egnatia verbindt oudheid met actualiteit

FOUNDATION ZET ZICH IN VOOR HERSTEL
OUDE ROMEINSE WEG

In het voorjaar van 2009 kwamen zo'n zestig wetenschappers, muzikanten, museummedewerkers en andere liefhebbers bij elkaar in een hotel op een bergtop in het zuiden van Macedonië (Fyrom). Doel van de bijeenkomst was om de illustere oude Romeinse weg, Via Egnatia, nieuw leven in te blazen. Wat bezielde de deelnemers aan deze conferentie? Het betrof hier mensen die het gebied van de oude Via Egnatia in de moderne tijd onder de aandacht willen brengen.

De Romeinen bouwden wegen om de gebieden die zij veroverden beter te kunnen beheersen. De beroemdste weg is natuurlijk de Via Appia, die ca. 300 v.Chr. werd aangelegd na opstanden ten zuiden van Rome. In Italië volgden al snel meer wegen: de Via Clodia, de Via Valeria, de Via Aurelia, de Via Cassia en de Via Flaminia; alle naar het noorden, en de Via Aemilia; naar het oosten.¹

Amphipolis en Philippi langs de Thracische kust naar Byzantium.

Oud traject

Het traject waarover de weg werd aangelegd was al veel ouder. Handelaren uit het gebied van de Zwarte Zee en de Egeïsche eilanden dreven al lang handel met

► Tilburg C., van, *Romeins Verkeer*, (Amsterdam 2005) p. 18-19.

'Pas in de Romeinse tijd kreeg de route een hoge status en werd het een van belangrijkste slagaders van het Romeinse Rijk.'

De groei van het rijk is terug te zien in de uitbreiding van het wegennet. Met de inlijving van Macedonië in 148 v.Chr. ontstond de behoefte aan een goede verbinding van Rome met de belangrijkste stad in de nieuwe provincie, Thessalonica. Onder leiding van de proconsul van Macedonië, Cnaeus Egnatius, werd de eerste weg buiten Italië aangelegd. Deze Via Egnatia begon in Dyrachion (Dürres), liep over Lychnidos (Ohrid), Heracleia (Bitola) Edessa en Pella naar Thessalonica. Korte tijd later, met de toenemende betekenis van de oostelijke provincies, werd de weg verlengd en liep verder over

kooplieden die afkomstig waren van de Adriatische kust, maar in Griekse tijden betrof het hier geen officiële weg die door een overheid onderhouden of beschermd werd. Pas in de Romeinse tijd kreeg de route een hoge status en werd het een van belangrijkste slagaders van het Romeinse Rijk. Dat betekende dat de weg geplaveid werd, dat over de veiligheid van de reizigers gewaakt werd, dat er iedere twintig mijl *stationes* waren waar paarden ververs konden worden en de reiziger gelaafd. Er werden bruggen en thermen aangelegd en de weg werd voorzien van bewegwijzering: op mijlpalen werd

Marian Heessen te horen in de geschiedenis van het Lyceum Sancta Maria in Haarlem en bezoeken bij de oprichting van de Via Egnatia Foundation.

Het traject van de Via Egnatia

1 Romeinse mijl = 1481,5 m.

Ed. Adams C., *Laurence R., Travel and Geography in the Roman Empire.* (London, New York 2001) p. 172.

Avramea A., *Tracé et fonction de la Via Egnatia. Du IIe siècle avant J.C. au VIe siècle après J.C.* (Rethymnon 1996) p. 4.

Ibid. p.7.

aangegeven wat de afstand was vanaf de laatste stad en welke afstand er te gaan was tot de volgende stad. Zo'n mijlpaal werd in 1974 in de buurt van Thessaloniki opgegraven. Hierop staat in het Grieks en het Latijn de stichter van de weg vermeld: Cnaeus Egnatius, zoon van Gaius, en de afstand in mijlen² tot Dyrrachion: 260. Cnaeus Egnatius was proconsul van 146 tot 143, dus in deze periode is het westelijke deel van de Via Egnatia aangelegd. De weg was het verlengstuk van de Via Appia: deze liep van Rome naar Brindisium, en direct aan de overkant van de Adriatische Zee in Dyrrachion begon de Egnatia.

Verwaarlozing

Tijdens de Republiek werd de weg veel gebruikt, en goed onderhouden. In de eerste eeuw v.Chr. werden de Romeinen in beslag genomen door burgeroorlog en twisten en werd de weg verwaarloosd, maar tijdens de regering van Trajanus werd hij weer opgeknapt en voorzien van nieuw wegdek. De Via Egnatia hernam zijn belangrijke functie.

Niet alleen militairen marcheerden over de weg, maar ook kooplieden, belangrijke personen en boodschappers van de door Augustus ingestelde postdienst gebruikten hem. Personen die voor een rechtbank moesten verschijnen, reisden over de weg naar de stad. In de dagvaarding werd rekening gehouden met de afstand die de gedaagde moest afleggen en men ging ervan uit dat er twintig mijl per dag afgelegd kon worden; het meest langzame reistempo op een goede weg, waar tenslotte iedere twintig mijl een versiersstation was.³

Gedenksteen voor big

Af en toe geeft een archeologische vondst ons een onverwacht inkijkje in wat zich onderweg afspeelde.

Dat geldt bijvoorbeeld voor de vondst van een grafstele voor een big, gevonden in de buurt van Edessa. De stele meldt dat het varkentje met zijn meester onderweg was naar Pella om daar geofferd te worden in de tempel van Bacchus. Het diertje stierf echter een voortijdige dood als gevolg van een verkeersongeluk op de Via Egnatia, waarna de ontredderde eigenaar een gedenksteen voor hem oprichtte.⁴

Na het jaar 300 neemt het belang van de Egnatia toe omdat Constantinopel wordt uitgeroepen tot nieuwe hoofdstad en het zwaartepunt van het Rijk naar het oosten verschuift. Bovendien ontvluchten veel inwoners het door barbaren geplaagde westen en reizen over de Egnatia naar de oostelijke provincies.

Pelgrims

Vanaf de vierde eeuw weten we meer over de Via Egnatia. Dit komt onder andere door de verschijning van een nieuw soort reiziger, de christelijke pelgrim. Ten behoeve van deze pelgrims kwamen er routebe-

'Tijdens het Romeinse, Byzantijnse en Ottomaanse Rijk bestonden er in deze streek geen grenzen.'

schrijvingen die de vrome reizigers in woord en beeld de weg naar Jeruzalem wezen: de *itineraria scripta* en de *itineraria picta*. Deze *itineraria* waren vaak heel gedetailleerd en gaven precies de *stationes* op de route aan. Ook aanstaande heiligen, die onderweg waren om nieuw aangekomen volkeren te kerstenen, reisden over de Via Egnatia. Het zesde-eeuwse heiligenleven over Gregorius maakt melding van een tocht, waarbij deze heilige in de winter over de Egnatia reist. De rivieren zijn buiten hun oevers getreden maar Gregorius ziet hoe het leger zich toch veilig over de weg kan verplaatsen. Dit ziende besluit hij te bidden voor keizer Trajanus, die de weg gerestaureerd had en daarom de redder van heel wat mensenlevens was. Maar als Gregorius in zijn gebed verzonken is, komt er een engel die hem zegt niet te bidden voor een heidense keizer.⁵

Liever over zee

Maar dan zijn we al in Byzantijnse tijden beland en is door de val van Rome de betekenis van de weg als belangrijkste verbinding tussen Constantinopel en Italië verminderd. Door de komst van Bulgaren en andere Slaven in de Zuidelijke Balkan is de weg niet meer veilig voor individuele reizigers en reist men liever over zee.

De Via Egnatia tegenwoordig in Albanië.

In de periode tussen de 900 en 1200 weet de keizer van Constantinopel zijn gezag weer over het gebied te vestigen, maar na de vierde kruistocht komt er in 1204 definitief de klad in. In de Egnatia-regio ontstaan allerlei kleine staatjes, geleid door krijgsheren die elkaar naar het leven staan. De Via Egnatia verliest zijn betekenis als verbindingsweg tussen de Adriatische Zee en de Bosporus, maar blijft regionaal in gebruik. Met de komst van de Turken vestigt het Ottomaanse Rijk zijn gezag over het gebied en begint de weg aan een nieuw leven. De sultan onderhoudt de weg en er komen verbeteringen, nieuwe bruggen en karavanserais: pleisterplaatsen voor mens en dier. In dit artikel gaat het te ver om de Byzantijnse en Ottomaanse geschiedenis van de weg te beschrijven.

Nationalisme

Het is duidelijk dat het gebied rondom de Via Egnatia door de weg eeuwenlang samengebonden is. De weg verbond de gebieden en de mensen die er leefden met elkaar en zorgde zo voor allerlei gemeenschappelijke ontwikkelingen. Tijdens het Romeinse, Byzantijnse en Ottomaanse Rijk bestonden er in deze streek geen grenzen, behalve de grenzen van het rijk waartoe deze behoorde.

De negentiende eeuw betekende een enorme cesuur in de geschiedenis van het gebied. Nationalisme zorgde ervoor dat de verschillende volkeren op zoek gingen naar hun eigenheid en men identificeerde zichzelf door juist de verschillen met anderen te benadrukken. Dit heeft geleid tot oorlogen en nationalistische spanningen tussen de nieuwe staten die voortduren tot op de dag van vandaag. Denk hierbij alleen maar aan de Turks-Griekse tegenstellingen of het conflict over de naam Macedonië. Bovendien heeft het verdwijnen van de communistische regimes in Albanië, Bulgarije en het voormalige Joegoslavië er voor gezorgd dat deze landen in armoede zijn vervallen. Vooral in Albanië zijn hele streken ontvolkt; alle volwassenen die kunnen, zijn naar Griekenland of Italië gegaan om daar te werken. In de dorpen zijn alleen de oude mensen en kinderen nog over.

Restauratie

Om de situatie van de zuidelijke Balkan onder de aandacht te brengen is in 2007 de Via Egnatia Foundation opgericht, die tevens de hierboven genoemde conferentie organiseerde. Deze stichting wil het economische en culturele leven in het gebied stimuleren door het initiëren van culturele, wetenschappelijke en onderwijsactiviteiten.

Gedacht wordt aan de restauratie van delen van de weg,

het ontwikkelen van een goed geoutilleerd grensoverschrijdend wandelpad over de oude Egnatia, het stimuleren van wetenschappelijk onderzoek en het opzetten van onderwijsprojecten. Bij dit laatste wordt concreet gedacht aan een lessenserie of een cursus over de geschiedenis van de weg en omstreken, waarbij aandacht wordt geschonken aan de gemeenschappelijke geschiedenis van het gebied en haar bevolking. De geschiedenis van de Via Egnatia is een onderwijskundige goudmijn: zij bestrijkt alle

△
Straatnaambord in de buurt van Edessa.

'Via Egnatia is een onderwijskundige goudmijn.'

tijdvakken vanaf de oudheid en heeft heel veel aanknopingspunten met kenmerkende aspecten. Bovendien biedt dit onderwerp de gelegenheid leerlingen kennis te laten maken met minder bekende aspecten van de Europese geschiedenis. Op de volgende Euroclio Conferentie hoopt de foundation aandacht te besteden aan dit project.

◁
Een oude mijlpaal van de Via Egnatia.

LITERATUUR

Adams C., Laurence R., ed., **Travel and Geography in the Roman Empire.** (London, New York 2001).

Avramea A., **Tracé et fonction de la Via Egnatia.** Du IIe siècle avant J.C. au VIe siècle après J.C. (Rethymnon 1996)

Tilburg C., van, **Romeins Verkeer.** (Amsterdam 2005)

Zachariadou E., ed., **The Via Egnatia under Ottoman Rule (1380-1699).** (Rethymnon, 1996).

Zie ook de Via Egnatia Foundation: www.viaegnatiafoundation.eu. De stichting is een non-profit organisatie die geen partij kiest in conflicten in het gebied en niet samen werkt met nationalistische organisaties.